

Posudek vedoucí diplomové práce Denisy Lachmanové
Změny ve výšce realizace znaků českého znakového jazyka vlivem koartikulace

Nevěnovala-li dosud česká lingvistika znakových jazyků problematice změn fónů v proudu znakování větší pozornost, bylo bezesporu velice vhodnou volbou, že se Denisa Lachmanová rozhodla ve své diplomové práci – čili v první průkopnické sondě o změnách fónů českého znakového jazyka v proudu znakování – prozkoumat změny ve výšce realizace znaků, tedy zabývat se vysoce aktuálním tématem zahraniční lingvistiky znakových jazyků.

Vzhledem k neprobádanosti této oblasti je rovněž velmi vhodné, že práce obsahuje rozsáhlou, podrobně zpracovanou a logicky uspořádanou teoretickou část, v níž se diplomantka pokusila o kritické zhodnocení dosavadních poznatků z odborné literatury. V této souvislosti je třeba rovněž ocenit, že její popis zmíněných změn ve znakových jazycích je důsledně prováděn na pozadí situace v mluvených jazycích a že změny fónů v proudu znakování doplňuje příklady modifikované artikulace znaků českého znakového jazyka excerpované z materiálu zvláště shromážděného pro tuto diplomovou práci.

Zahrnutí mimořádného množství poznatků a komplexní pokrytí složité problematiky nepochybně představovalo – respektive obecně představuje – značně náročný úkol, který bohužel zřejmě v některých směrech přesáhl diplomantčiny možnosti. Řada pasáží by zasluhovala podrobnější vysvětlení, detailnější promyšlení a v nezanedbatelném množství případů by myslím byla na místě i větší explicitnost a jasnost formulací. Namátkově vybírám několik problémů, k nimž by se diplomantka měla v rámci obhajoby vyjádřit:

- Jak autorka chápe pojem *segment* ve vztahu ke znakovým jazykům? V práci nacházíme vyjádření jako např. „Znak je složen z nesémantických segmentů (jinak též aspektů, komponentů, parametrů)“ (s. 11); „Popisují se změny v počtu segmentů – parametrů manuální složky znaku podle *The Cheremic Model* Stokoeho a segmentů H, M podle *The Hold-Movement Model...*“ (s. 14); „změny v proudu znakování mohou mít podobu vkládání (epenteze segmentu či parametru znaku)“ (s. 33).
- Mohla by autorka v návaznosti na předchozí otázku (a) ilustrovat na konkrétním příkladu tvrzení „u ZJ jsou změny v oblasti vlastností a rysů segmentů popisovány hodnotami obsazujícími parametry znaku a segmenty H, M“ (s. 15), (b) vyjádřit se ke srovnatelnosti těchto „vlastností a rysů segmentů“ s vlastnostmi a rysy segmentů zmiňovaných v souvislosti s mluvenými jazyky (tamtéž)?
- Mohla by se autorka pokusit doplnit srovnání fonetických a sociolingvistických výzkumů věnovaných změně ve výšce místa artikulace znaku (viz kap. 5.1) o hledisko primárních cílů, jimiž se uvedené přístupy zpravidla vyznačují?
- Lze podle diplomantčina názoru vztáhnout tvrzení, že „sběr materiálu probíhá v prostředí blízkém participantům, např. v klubech, ve školách, doma“ (s. 68-69) i na případy, kdy materiálovou základnu sociolingvistických orientovaných sond tvoří korpusová data (s. 82)?
- Vyznačují-li se podle autorky sociolingvistické výzkumy tím, že – na rozdíl od fonetických výzkumů – „podobu znaků výzkumníci hodnotí buď jako citátovou podobu zaznamenanou zpravidla jako +cf, nebo jako necitátovou podobu zaznamenanou jako -cf“ (s. 69, srov. i s. 88), jak by charakterizovala způsob „hodnocení“ (interpretace?) dat uplatňovaný ve fonetických výzkumech (např. na s. 78)?
- Mohla by autorka rozvést komentář v poznámce 46 (s. 80) „při prezentování frekvenčních výsledků považuji za žádoucí připojit bližší výklad o metodologii, protože metodologie nepatří k objektivním přístupům analýz“?

- Co má diplomantka konkrétně na mysli „lingvistickými faktory“ (s. 82, bod 2) a v jakém vztahu jsou tyto faktory k „fonetickému okolí cílového znaku“ (ibid., bod 1) a k „frekvenci užití znaků“ (ibid., bod 3)?

Vlastní autorčino šetření změn místa artikulace dvou znaků českého znakového jazyka (VĚDĚT_{1SG}, PAMATOVAT) je celkově dobře koncipováno a svědčí mj. o autorčině schopnosti aplikovat vybrané přístupy na vlastní analýzu. Vedle časové náročnosti popisu shromážděných dat je zde třeba vyzdvihnout i jeho netriviálnost, zvláště při zaznamenávání stěžejních prvků vizuálního obrazu sledovaných znaků pomocí souřadnic. Uplatněný postup analýzy se v případě řešeného úkolu jeví jako vysoce funkční a nepochybně se může stát inspirací pro další výzkumy. Je škoda, že kvalitu prezentace výsledků autorčina zkoumání do určité míry snižuje skutečnost, že jak shromážděná data, tak metadata o respondentech se v práci zpřístupňují, resp. vůbec uvádějí jen ve značně omezené míře, takže autorčina zjištění a závěry nejsou de facto verifikovatelné. Podle mého názoru se lze domnívat, že rozsáhlý soubor dat autorka vytěžila jen zčásti a že ne všechny prezentované závěry jsou zcela adekvátní. Srov. např. tvrzení na s. 100, že při analýze konverzace autorka „nevypozorovala žádné tendence ve změně místa artikulace v závislosti na okolí, tedy na znaku předcházejícím a znaku následujícím“. (Platnost uvedeného tvrzení je problematizována skutečností, že diplomantka nezohledňuje výrazně odlišnou četnost jednotlivých míst artikulace.) Patrně z důvodu časové tísně nestihla diplomantka do praktické části své práce zahrnout několik podstatných informací (např. informace o tom, že respondenti byli výhradně neslyšící, je zmíněna pouze v úvodním poděkování). Uvítala bych proto, kdyby v průběhu obhajoby mohla autorka alespoň vysvětlit, jaká je reference tzv. referenčních bodů (s. 94n) a v souvislosti s tím se pokusit zpřesnit argumenty, z jakého důvodu považovala za citátové místo artikulace znaků VĚDĚT_{1SG} a PAMATOVAT lokaci nad hranicí vnějšího koutku oka; minimálně by měla zpřesnit odůvodnění uváděná na s. 96 (zejména že tuto lokaci zvolila „na základě podoby artikulace izolovaného znaku VĚDĚT (VÍM) u participanta 5“, kterou lze v této podobě stěží akceptovat). Na okraj je třeba poznamenat, že vedle formulačních a stylizačních nedostatků, zmíněných zčásti už výše, se text práce vyznačuje i terminologickou nejednotností (srov. např. užívání výrazů *fonetické okolí* / „*fonetické okolí*“ / „*fónové*“ *okolí*, navíc s ne zcela jasným významem uvozovek).

Závěr: Přes naznačené nedostatky lze práci Denisy Lachmanové považovat za zdařilou a přínosnou. Posuzovaný text splňuje požadavky kladené na diplomové práce a doporučuji ho k obhajobě. Navrhuji hodnocení stupněm *velmi dobře*.

Klára Richterová
27. srpna 2016